

A császár új ruhája – Trafó Galéria

A császár új ruhája címmel nyílt csoportos kortárs művészeti kiállítás a Trafó Galériában 2013. szeptember 5-én. A tárlat másfél hónapig volt látogatható és olyan magyar, szlovák, lengyel valamint román fiatal művészek alkotásait mutatta be, amelyek egy központi kérdéskörre reflektáltak. A koncepciót Szalai Borbála fiatal művészettörténész adta, akinek ez a kiállítás szolgált Trafó-beli független kurátori tevékenysége bemutatkozó munkájaként.

A kurátor olyan (fizikai) felületek keresését és bemutatását tartotta fontosnak, amelyeken különböző tartalmú lenyomatok képződnek (pl. egyenruhák, történelmi- vagy nemzeti szimbólumok, divatcikkek, kiegészítők). Ezzel szimbolikusnak, tartalmakat megjeleníteni képes felületnek tartva a külsőt, amely a divat, a politika, a társadalmi és nemi szerepek kapcsolatának vizsgálatára alkalmas.

G. Edson és D. Dean *The Handbook of Museums* című kézikönyvükben tárgy- és koncepcióorientált kiállítástípusokat különböztetnek meg. Míg a tárgyorientált kiállítás esetében a kurátor az esztétikai- vagy tudományos szempontokat helyezi előtérbe, célja a tárgyak központi szerepeltetése, a rendezés során és az oktató jellegű szemléletet gyakran mellőzi, addig a koncepcióközpontú kiállítás célja, hogy egy adott elgondolást, koncepciót sikerre vigyen. *A császár új ruhája* esetében a két kiállítástípus ötvözése, egyensúlyba hozása figyelhető meg – a tárgyak szerepeltetése a kiállításon hangsúlyos, ám az is megfigyelhető, hogy azok mind a koncepció által megrajzolt közös térképen helyezkednek el, kiemelve annak összetartó- és rendezőerejét.

A Trafó Galéria egy kiállítótér, saját gyűjteménye nincs. Ez a kurátornak igen tág teret ad a művek és alkotók szelekciója során, mert nem kell egy meglévő műtárgygyűjtesből vagy adott alkotókból kiindulnia. A tárgyalt kiállítás esetében az egyetlen megkötést a Visegrád Fund pályázati feltétele jelenthette az alkotók kiválasztása során, mert a pályázás feltétele három környező országból érkező művész szerepeltetéséhez kötött.

A műalkotások egy white cube típusú, fehér falakkal határolt, funkcionalista kiállítótérben helyezkednek el. A kiállítási display vitrineket nem alkalmaz, annak ellenére, hogy néhány alkotás indokoltá tehetné azt (pl. Fodor János *Veretlen* c. ruhája, Karol Radziszewski kollekcója, vagy Szalay Péter *Őrségváltás* c. installációja). Ezzel a néző és az alkotások közti viszony hangsúlyt kap, közvetlenebb. Mintha jelezné, hogy ami a kiállításon felfedezhető, az a hétköznapi élettől nem teljesen elzárt vagy elidegenített, nem a múlt része, sokkal inkább

aktuális (a férfi ruhakollekciót mintha felpróbálásra kínálná a fogas a bejárat közelében) – ellensúlyozva ezzel a white cube tér való életből kiemelő, elidegenítő hatását.

Az egylégterű teremből álló kiállítóteret az Apparatus 22 művészcsoport kifutója látványosan tagolja, a falfelületek megfelelő kihasználtságot biztosítanak a vetített és monitorokon prezentált videóalkotások számára. A látogató saját belátása szerinti sorrendben tekintheti meg a műveket, nincs kötött útvonal számára. Ez abból is adódik, hogy a kiállítás nem kronologikus, hanem tematikus szervezőelvre támaszkodik. Az egyetlen alkotás, ami véleményem szerint nem kapott megfelelő helyet, az Fodor János vállfa-párja a terem jobb hátsó sarkában. Ez az Apparatus-kifutó által határolt szűkebb folyosó végződésében, egy falkiszögellésre támasztva helyezkedik el (mintha installálása közbeni állapotában lenne és még várná, hogy elhelyezzék) és az előtte látható, térbe lógatott öltöny és sodronying-installáció miatt kissé nehezen megközelíthető.

A kiállított alkotások legtöbbször közös jellemző figyelhető meg: az ember ábrázolásának hiánya. Kivételt képeznek ez alól Jaroslav Kysa illetve Karol Raziszewski videómunkái, amelyeken sapkákat horgoló nagymama és a kirakattal vagy zászlóval enyelgő művész alakja látható. J. Kysa videómunkáiban is jelen van a tárgyak/márkanevek antropomorfizációja, mivel a szereplő azokkal olyan viszonyt létesít, amit más emberekkel szokás (nem pedig tárgyakkal). Megjeleníti így a tárgyakhoz és szimbólumokhoz való viszonyt, pontosabban annak napjainkban társadalmi szintű problémaként jelentkező torzulását. Az embert tárgy helyettesíti.

A kiállítás információs rendszere megfelelő. A bejáratnál hírájság arculatát öltő tájékoztató található, illetve flyerek. A kétnyelvű képcímkék biztosítják a nemzetközi látogatóközönség tájékoztatását is. A kiállítási vezető is két nyelven ad tájékoztatást a kiállítókról, a kurátori koncepcióról, arról, hogy a tárlat milyen kérdésselvetéseket fogalmaz meg és hogy a műalkotások értelmezése milyen irányból közelíthető meg. Ezzel elősegíti a befogadói értelmező folyamatot, mert támpontokat ad és némiképp magyaráz. Azonban pontos definíciót sokszor nem ad, a művek megfejtését a látogatóra bízta. A hírájság-arculat jelzi a téma naprakészességét, aktuális voltát. Ezekon kívül az épület külső vitrinjében és a jegypénztár környékén is található a kiállítást hirdető felület.

A kurátori koncepció és munka véleményem szerint több szempontból is kimagasló. Azon túl, hogy illeszkedik az intézmény missziójába,¹ egyedi és izgalmas megközelítési módokat kínál az alkotóknak, kevésbé kötve meg a születendő művek típusát. Ennek bizonyítéka, hogy különböző, árnyalt kérdésköröket megfogalmazó művek születtek, ugyanakkor nem esett túlságosan a bemutatott alkotások témája, központi kérdésfelvetése. Továbbá a kurátori koncepció által megfogalmazott kérdéskör alkalmasnak mutatkozott a kortárs társadalmi és politikai helyzetet érintő problémák felvetésére, tárgyalására is. Így megfelelő szintű kohéziót teremtett a koncepció a bemutatott alkotások között.

Angel Judit a *Green Box* című, 2004-ben szintén a Trafóban megrendezett kiállításról a következőket írja:

„A kurátori koncepció szerkezetelvű, azonos vagy legalábbis hasonló princípiumok alapján működő műveket összegez. Mondhatni, a szerkezet talajt épít a tartalom számára, mely bár nem központosított, mégsem esetleges, szerteágazó vagy megfoghatatlan. A kiállítás „egészként” van jelen, ezt tapasztaljuk úgy a koncepció és az alkotások, mint a művek, a kiállítótér és a befogadó viszonyában.”

„(A *Green Box* c. kiállítás) egy olyan konstrukció, mely képes egységként jelen lenni és ugyanakkor teljes mértékben biztosítani tudja a műalkotások individualitását.”

Bár a fent említett kiállítás kurátori koncepciója kevésbé mondható tematikailag egységesítőnek és egészen eltérő *A császár új ruhája* koncepciójától, olyan értelemben hasonlóságot mutat vele, hogy a kiállított alkotások individualitását tiszteletben tartja. Ellenpéldaként hozható erre a gyakorlatra a *Mi a magyar?* című 2012-ben rendezett kiállítás, melynek a Műcsarnok biztosított teret. Ezen a kiállításon Kürti Emese és Tamás Gáspár Miklós írása szerint a kiállítási térben „nem volt lehetséges, hogy valamely mű megőrizze eredeti intencióját, a kritikai karakterét, sőt, még az esztétika autonómiáját sem, mert Gulyás Gábor igazgató tudatosan vagy öntudatlanul egy kultúrpolitikai legitimációs játék elemeivé tette őket.” A szöveg szerint a kiállításon „százhusz mű manipulált interakciója folyt a kortárs

---

¹ „A budapesti Trafó Kortárs Művészetek Háza sokoldalú, egyszerre kísérletező szellemiségű és nézőbarát, az új irányokra és a kulturális emlékezetre egyaránt épít, és mind hazai, mind külföldi művészek bemutatkozásának teret enged. Társadalmi kérdések iránt elkötelezett közvetítő helyszín, érték- és kontextusteremtő platform, új gondolatok és produkciók generátora.”

Forrás: A Trafó missziója (<http://www.trafo.hu/hu-HU/magunkrol>)

fogalmának teljes szakmai félreértése és a Múcsarnok álnaiv kulturális semlegességének megkonstruálása mellett.”²

A szerzők szerint Magyarországon a Múcsarnok volt mindig is a kultúrpolitikai reprezentáció stratégiai helyszíne és annak „elfoglalása” politikai aktusnak tekinthető. Ilyen értelemben a Múcsarnok ellenpontjaként *A császár új ruhája* kiállításnak helyet adó Trafó kiállítótere mondható, mely a társadalmi kérdések iránt elkötelezett közvetítő helyszínnek, érték- és kontextusteremtő platformnak, új gondolatok és produkciók generátorának tekinti elsősorban szerepét. A két intézmény viszonya a politikai döntéshozatal felé a kiállítás címéből kiindulva olyannak mondható, akár a Grimm mesében a császár jól bevált, régi szabói, akik a császár kívánalmait folyton új ruhák készítésével szolgálják ki és a furfangosnak mondható új, átlátszó császári ruha készítői, akik kritikus hozzáállásukat juttatják érvényre.

Habár a két kiállítótér intézményi misszióit vizsgálva szöges ellentét nem rajzolódik ki közöttük, a Trafó Galéria saját szerepét a budapesti szcénában egyedülállónak és hiánypótlónak tartja, amely abban érhető tetten, hogy képes a magyar művészek számára a szárnypróbálgatás és a nagy intézmények közötti léptékváltást kiegyensúlyozni, hidat teremtve köztük.

A császár új ruhája kiállítási módszereivel és koncepciójával mintha reflektálna az egy évvel korábban, Gulyás Gábor által rendezett *Mi a magyar?* kárhoztatott kiállítási módszereire, ami a következőkben áll: „*a kurátor brutálisan negligálja a művészet saját belső narratíváit és művészetelméleti kívánalmait, sőt még a kiállításrendezés szabályait is, és mindent egy erőszakos ideologikus konstrukciónak rendel alá.*”³ Az átgondoltabb kurátori koncepció, az alkotások autonómításának tiszteletben tartása és a befogadhatóbb, kisebb léptékű tárlat kínálnak megoldást ezekre a Trafóban. A koncepció az alkotások kritikai éle által közvetítve nyer értelmet, nem pedig fordítva, mint a *Mi a magyar?* esetében, ahol „*a Gulyás által vizionált, nem létező nemzeti diskurzusba*” fojtotta a koncepció a művek egyéni, kritikai szerepét és azok szövetéből létrejött egy a császárnak tetsző, megfelelő palást. Mondhatni, hogy a kiállítás kurátorának hatalma az alkotások egyediségét elnyomva és összeolvasztva, egyéni célok, érdekek érvényesítésére lett felhasználva.

A kurátori szerep egyfajta szerzőség értelmében is érzékelhető *A császár új ruhája* kiállítás kapcsán. Szalai Borbála nem csak válogatta a kiállítás szellemét szem előtt tartva a már létrejött műveket, hanem sok esetben műalkotások létrejöttét is elősegítette azzal, hogy az alkotókat a koncepció kitalálásával és ismertetésével, beszélgetések alkalmával inspirálta

---

² Kürti Emese – Tamás Gáspár Miklós: *Ki kérdezi? Miért kérdezi?*

³ i.m.

(például Borsos Lőrinc: A császár új ruhája vagy Fodor János munkája). Így az alkotófolyamattól nem távol állva, aktív és kreatív szerepet vállalt a művek létrejöttében, együttműködve a művészekkel. Az alkotások kurátori koncepció inspirálta intenciója, illetve a korábban született művek intenciója egyaránt érzékelhető volt a Trafó Galériában úgy, ahogy kritikai karakterük vagy esztétikai autonómiájuk is. Azzal, hogy a koncepció egy közös alappal bíró térképre helyezte a műveket, azok etikai, morális, politikai, társadalmi és szerepkörökhöz kapcsolódó kérdésselvetéseikre fókuszálva, a közönség elé tárta a császár új ruháit – azaz a kritikai megközelítéssel élő „szabók” munkáit.